

DE VRIJE KUNSTENAAR

ONAFHANKELIJK ORGAAN DER VRIJE KUNSTENAARS

GRONINGSE EDITIE · NUMMER 2 · JULI 1945

REDACTIE: J. BAKEMA (Architectuur) - A. MARJA (Literatuur)

W. J. VALK (Beeldende kunst)

J. A. REDEKER (Algem. secretaris) Annastraat 7a, Groningen
Tel. 28565

DE FEDERATIE

De zuivering en het beroepsverenigingsleven der kunstenaars zijn twee dingen, die ten nauwste met elkaar samenhangen, en het is daarom zo gelukkig, dat zich thans in de kunstwereld een duidelijke lijn gaat aftekenen. Zo is de voorzitter van de zuiveringscommissie voor het gehele land, prof. dr. N. A. Donkersloot, tevens voorzitter van de op te richten Federatie van beroepsverenigingen. Wie kennisnam van de uitzending van de O.P.M.C., „Mededelingen van De Vrije Kunstenaar” of van de berichten in de dagbladen, kan zich reeds een begrip vormen van de wijze waarop de zuivering plaats zal hebben.

In 't kort kunnen we er dit van zeggen: de kunstenaars die straks lid willen worden van de Federatie moeten in het bezit zijn van een voorlopige vergunning A of B. De eersten kunnen niet voor bestuursfuncties in aanmerking komen. Als dus straks een oprichtingsvergadering bijeen geroepen zal worden, moeten de daar aanwezigen in 't bezit zijn van bovengenoemde vergunning. *De initiatiefnemers der Federatie adviseren dan ook alle kunstenaars, die deel willen nemen aan de Federatie, zich zo spoedig mogelijk in 't bezit te stellen van een vergunning door het aanvraagformulier, dat Militair Gezag uitreikt, daar ingevuld terug te bezorgen.*

Aan alle kunstenaars, wier adressen bij de voorlopige besturen bekend zijn, zal tenminste een week van te voren een manifest worden toegezonden, zodat zij gelegenheid hebben de stukken, hun afdeling betreffende, te bestuderen en reeds op de eerste vergadering eventuele bezwaren naar voren kunnen brengen. Wie geen manifest ontvangt, kan er een krijgen op de postkantoren of in de boekhandel.

Ter voorlopige oriëntering is het volgende van belang: Van de onderstaande groepen zullen, bij de Federatie aangesloten, verenigingen worden opgericht, of voorzover deze reeds bestaan, in het verband der Federatie worden opgenomen:

1. Architecten,	5. Letterkundigen,
2. Beeldende kunstenaars,	6. Musici,
3. Cineasten,	7. Beoefenaars der toegepaste kunsten,
4. Danskunstenaars,	8. Toneelkunstenaars.

Het voorlopige Federatiebestuur zal worden samengesteld uit de te kiezen vertegenwoordigers der verschillende gefedereerde beroepsverenigingen. De Algemene Federatie zal zijn onderverdeeld in Gewestelijke kringen der beroepsverenigingen, weer verbonden door Gewestelijke Federaties, welke in contact zullen staan met op te richten plaatselijke kunstkringen of andere organisaties van het kunstlievend publiek.

In Groningen is men reeds begonnen vanuit de Groninger Kring tot een dergelijke alles omvattende kunstkring te geraken, getuige de in dit nummer opgenomen bijdrage van den heer Büchli.

Een der eerste taken van de Federatie zal zijn, de nauwkeurige voorstellen van de ontwerp-commissie inzake het instellen van een „Raad voor de Kunst” bij de regering aanhangig te maken. Deze Raad voor de Kunst zal tot doel hebben: in de vorm van een gemengd college, samengesteld uit vertegenwoordigers van de kunstenaarsberoepen, de kunstverbreidende verenigingen, de musea en andere kunstinstituten, de overheid en de bij de kunstproductie en -verbreiding nauw betrokken sectoren van het maatschappelijk leven, te zorgen voor een soepel en veelzijdig contact van deze, en aldus mede steun te geven aan de ontwikkeling en leiding, aan de verbreiding der kunst en het opwekken en stimuleren van de belangstelling ervoor, teneinde de culturele rijkdom en schoonheid van ons land te verhogen, en het geestelijk leven en de levensvreugde van ons volk te verdiepen.

De organisatie der architecten is reeds in een gevorderd stadium gekomen, doordat de verschillende bestaande groeperingen zich hebben teruggetrokken en reeds tijdens de bezetting hun vertrouwensmannen hebben gekozen. Deze vertrouwensmannen waren Eibink, Hardenveldt, Van Tijen en Westerhout.

De nieuwe organisatie begint haar werkzaamheden ermede, dat zij, die de voorlopige plannen ontwierpen, een werkcómité vormen, dat uit zijn midden een voorlopig bestuur kiest, en dat tot taak heeft, de voorstellen voor statuten en huishoudelijk reglement te ontwerpen en verdere stappen te doen om de oprichting der beroepsorganisatie te bevestigen. Om in dat werkcómité alle onder onze architecten levende stromingen, tendenzen en aspecten, van ouderen zowel als van jongeren en uit de verschillende landstrecken, vertegenwoordigd te zien, wordt het werkcómité samengesteld uit 11 leden van de B.N.A., resp. vertegenwoordigend het Noorden, Zuiden, Oosten en Westen van ons land, elk met 2 leden, benevens Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, elk met 1 lid; voorts uit nog 10 leden, ter vertegenwoordiging van A. et A., de A.K.K.V., de Delftsche Bouwkundige Kring, de Ver. van Delftse Ingenieurs, de Ver. „Practische Studie”, de Ver. „De Poorters”, de 8, Opbouw, de Groep 32 en de Club van Afgestudeerden van het H.B.O., ieder door 1 lid, waaraan nog toegevoegd 1 architect-lid uit het voorbereidend comité van de Federatie. Men dient thans in eigen kring de verkiezing van het werkcómité voor te bereiden door het aanwijzen van genoemden vertegenwoordiger. Zodra zulks mogelijk, zal een algemene vergadering van architecten worden gehouden, ter nadere constituering van deze beroepsvereniging.

Het Werkcómité ter voorbereiding van de organisatie zal bestaan uit 9 schilders (zo mogelijk uit Amsterdam 2, uit Den Haag 2, Limburg 2, Gooi 1, Rotterdam 1, Groningen 1), drie grafici op uitnodiging van de initiatiefnemers, en een vertegenwoordiging van beeldhouwers, in overleg met de Ned. Kring van Beeldhouwers.

In afwachting van de verkiezing van het bestuur en der leiding van de drie op te richten afdelingen uit en door de leden, zal dit werkcómité de nodige voorbereidende werkzaamheden verrichten en zich o. a. belasten met het ontwerpen van de statuten.

Hieruit blijkt dus, dat op de oprichtingsvergadering van de voorlopige Federatie één schilder benoemd kan worden, die zitting zal nemen in dit werkcómité. Hij zal de eventuele bezwaren, uit het midden der vergadering naar voren gekomen, in het werkcómité ter sprake brengen en later verslag uitbrengen van zijn bevindingen. Ook de andere groepen zullen gelegenheid krijgen zich uit te spreken over de wijze van organisatie.

Het manifest eindigt met een oproep tot alle kunstenaars van Nederland: Thans is het woord aan U, om ervoor te zorgen dat dit alles op democratische wijze verwerkelijkt wordt, zonder in de traditionele fouten ener onontwikkelde democratie te vervallen. Er zal dus snel, eendrachtig en doelmatig gehandeld moeten worden!

Werkt hieraan dan mede; dadelijk en vol vertrouwen; vrijwillig, maar gedreven door eigen besef van artistieke en morele verplichting. In de Federatie en Uw daarbij aangesloten beroepsvereniging vindt gij de strijdorganisatie welke voor Uw belangen opkomt en tevens de onontbeerlijke bruggen legt tussen de anders tot isolement gedoemde kunstenaarswereld en de maatschappij met de overheid aan het hoofd. Een algemeen constituerende vergadering der afzonderlijke beroepsverenigingen zal zo spoedig mogelijk bijeengeroepen worden, om hun nadere structuur op democratische wijze, dus ook met *Uw stem en invloed* te regelen. V.

DE DICHTER EN HET KOLLEKTIEF

Deze tijd schreeuwt om eenheid. De talrijke, voor het eerst of opnieuw verschijnende dag- en weekbladen spreken vrijwel zonder uitzondering de wens uit, dat op het politieke terrein de toestand van voor '40 niet zal terugkeren, en ook op cultureel gebied worden stemmen vernomen, welke aandringen op eenwording, organisatie, kollektief optreden. Met deze laatste term heb ik, naar het mij voorkomt, de zaak het meest treffend uitgedrukt: wij zijn, ook als kunstenaars, kollektiever geworden. De Duitse terreur heeft hier bereikt wat vrijwillig nauwelijks geslaagd zou zijn en ook nu nog met zekere strubbelingen gepaard gaat: de kunstenaarswereld organiseert zich, om zodoende mee te kunnen werken aan de wederopbouw, waarover eveneens iedereen schrijft of spreekt.

Voor zover dit inderdaad een kwestie van organisatie is, d. w. z. voor zover men de kunstenaars als maatschappelijke groepering wil bijeenbrengen, kunnen hier nauwelijks steekhoudende bezwaren naar voren worden gebracht. Bedenkelijk evenwel wordt de zaak, wanneer men de kunst zelf *coûte que coûte* in bepaalde ideologische banen wil leiden; immers hiertegen hebben juist de vrije kunstenaars tijdens de bezetting palgestaan, en het blijft dan ook geboden waakzaam te zijn, overal waar de individuele integriteit van den kunstenaar het slachtoffer dreigt te worden van een op het kollektieve ingestelde ideologie.

In een der vooruitstrevende Nederlandse dagbladen kwam dezer dagen een artikel voor, waarin een aantal dichtbundels, welke illegaal waren verschenen, werden besproken. Wie deze kroniek, en wie de dichtbundels schreef, doet hier minder ter zake, aangezien het in dit geval noch om de knikkers, noch om de spelers, maar zuiver om het spel gaat, en het mij niet juist lijkt, op dit ogenblik, een persoonlijke polemiek te openen met de auteur van het artikel, van wien ik moet aannemen, dat hij gedurende de bezetting voortreffelijk werk heeft verricht en mag verwachten, dat hij ook voor de tijd die nu is aangebroken zich verdienstelijk maken zal! Zelfs wil ik niet beweren, het met alles wat hij in zijn artikel poneert oneens te zijn ofwel de door hem besproken poëzie zonder restricties te bewonderen. Integendeel. Mijn bezwaar is gericht tegen de wijze, waarop hier bepaalde, ideologische maatstaven worden aangelegd aan poëzie, welke uiteraard nooit *alleen* met dergelijke maatstaven kan worden gemeten. Ik zie niet in waarom, uit algemeen menselijk oogpunt belangwekkende of veelbelovende, poëzie, welke niet met mijn ideologische zienswijze strookt, beslist in portefeuille zou moeten blijven, omdat zij anders wellicht onstichtelijk zou werken

op de gereformeerde, katholieke, vegetarische of kommunistische jeugd.

Het lijkt mij hier de plaats om te herhalen wat ik onlangs zelf schreef, eveneens in een artikel over illegaal verschenen poëzie: „De fraseologie (van de nazi-literatoren) was des te gevaarlijker, omdat zij met begrippen jongleerde, welke op zichzelf niet altijd verwerpelijk waren; zo zou er inderdaad heel wat op te merken zijn over de kloof welke er gaapt tussen de leeshonger van een brede volkslaag en de hyperindividualistische navelbestaarderij van een aantal over het paard getilde, jeugdige poëetjes, maar nimmer mag dit geschieden op de grove, alles over een kam scherende wijze, waarop dit in de heel- of half fascistische organen geschiedde. . . .” Het spijt mij meer dan ik zeggen kan, te moeten konstaten, dat het bovengenoemde artikel, gepubliceerd in een zeker niet met fascistische smetten aangedaan orgaan, zich niettemin onder de door mij gesignaleerde categorie rangschikken laat. Het spijt mij, niet alleen omdat ik van een bona fide kritikus een meer begripvend oordeel had verwacht, maar bovendien en vooral omdat hier de jonge dichters en schrijvers, die waarlijk niet afwijzend staan tegenover een radikale, maatschappelijke vernieuwing (maar die daarom nog niet op kommando propaganda-lyriek zonder meer wensen te purgeren) zich weer zonder meer in de uitzonderingspositie gedreven zien.

Ik denk niet dat welke dichter ook het den kritikus kwalijk zal nemen, zoals hij ergens suggereert, dat hij de „zuivere poëzie met de onzuivere sociale moraal wenst te meten”; men zou integendeel een dergelijke beoordelingswijze, al weer tot op zekere hoogte, kunnen toejuichen, *vooropgesteld echter, dat zij zich verdroeg met de waardigheid der kunst*, en niet, zoals hier, ontaardde in een vulgair opsommen van „zo moet het” en „zo moet het niet”, waarmee het departement des heren Goedewaagen ons zulk een geruime tijd heeft verveeld.

De kritikus waarschuwt ergens, dat wij de intelligentie van het publiek niet te laag moeten aanslaan, maar op welke hoogte schat hij eigenlijk de intelligentie van de jonge dichters, en van zijn lezers, als hij hen op de uiterst faciele orakelspreuken trakteert: „De dichter moet de bankring van eigen gevoelens doorbroken hebben” of: „de dichter krijgt pas zin als dichter, wanneer hij van zichzelf weet te spreken op een wijze, die een verborgen samenhang openbaart tussen zijn persoonlijkheid en het geheel dat hem draagt — volk, klasse milieu!” Zulke criteria, volkomen gelijklopend aan de slogans der „volkse kunst” waarmee wij vijf jaar werden doodgeslagen, zijn totaal nietszeggend, omdat zij tegelijk alles zeggen, en er geen dichter van enige importantie zal zijn, die ze, in hun algemeenheid, niet van a tot z onderschrijft! Ze zijn even veelzeggend als b.v. „een dichter heeft pen en papier nodig om zijn gedichten op schrift te brengen” of: „een dichter is pas dichter wanneer hij poëzie schrijft”, of welke algemene waarheid men hier maar lanceren will!

Maar deze criteria worden hoogstbedenkkelijk wanneer men ze op een bepaalde, dogmatische wijze gaat toepassen! Wanneer men bij het tot stand komen van poëzie het kollektieve element ten koste van alles op de voorgrond wil dringen, vergeet men, dat juist de individuele integriteit van den schrijver een zo kostbare zaak is, dat hij, naar ik hierboven al opmerkte, alleen daaruit reeds de kracht putte gedurende de Duitse bezetting pal te staan! Het gaat er nu niet om, of de hier besproken dichters grote of veelbelovende figuren zijn, ja dan neen, maar in het algemeen wordt de kans op het ontstaan van grote poëzie ontstellend gering, wanneer men met uitsluitend kollektieve criteria te werk gaat. Voor A. Roland Holst en Gerrit Achterberg is er dan, om slechts twee namen te noemen, in de Nederlandse literatuur geen plaats meer; immers ook hen rekent de kroniekschrijver

waarschijnlijk tot de „poëten, die, ook geestelijk ondergedoken (hebben) gezeten” en ook voor hen acht hij vermoedelijk „de illegaliteit geen leerschool, die hen geestelijk en scheppend versterkte, maar een domme en lastige onderbreking van hun carrière”. Het gaat niet aan, zoals in dit artikel gebeurt, bepaalde poëzie af te wijzen enkel op grond van het feit, dat deze poëzie z.g.n. ondergangsstemmingen vertolkt, omdat deze ondergangsstemming niet met onze politieke inzichten strookt! Het gaat niet aan, ook voor een kollektief denkend mens, een dichter in staat van beschuldiging te stellen, omdat hij achter een regel als „straks betert het bestaan” een vraagteken plaatst. Immers met dit vraagteken wordt uiting gegeven aan een vertwijfeling, die in de harten van duizenden leefde en nog leeft, ondanks alle hoop op een betere wereld en samenleving! Waarom, in godsnaam, zou men in een gedicht dit vraagteken niet mogen plaatsen? Zijn wij dan zulke geheide 19e eeuwse materialisten, dat we ook nu nog stijf en strak volhouden, dat de ontredde der wereld alleen maar van een aantal economische factoren afhangt, en met een ingrijpende correctie op deze factoren van de baan zal zijn? Het gaat niet aan de overheid te willen waarschuwen voor toekomstige papierverknoeiing omdat een bepaald gedicht in politiek opzicht ongelukkig blijkt te zijn uitgevallen! En het gaat helemaal niet aan te insinueren dat een dichter fascistische gevoelens zou koesteren omdat hij in een van zijn gedichten de uitdrukking „horde” lanceert, volgens den kritikus „het door fascistten zo gretig aangegrepen scheldwoord voor de gehate massa, wier ontwaken en energie gevreesd worden...” Hier wordt de kritikus ronduit verdachtmakend, en ofschoon ik hem op dit pad niet wens te volgen, kan ik toch moeilijk nalaten te wijzen op het feit, dat, naar ik mij toevallig herinner, destijds in het weekblad *De Waag* de superfascist Henri Bruning dezelfde poëziebundel besprak en vrijwel letterlijk dezelfde bezwaren tegen dit gebruik van de term „horde” meende te moeten opperen. Moet ik hieruit nu konkluderen, dat wij binnenkort de vooruitstrevende Nederlandse poëziekritici samen met den heer Bruning als broederlijke kampioenen voor de arme, gekwelde horde zullen zien optreden? In dat geval zullen zij, in het spoor van Marsman, Ter Braak, Du Perron en zoveel andere grote individualisten, die helaas onder een nazibezetting niet konden leven en schrijven, de beste krachten onder de jonge schrijvers en dichters tegenover zich zien!

Nogmaals: het is waarlijk niet zo, dat deze jonge schrijvers erop uit zouden zijn zich van het volk, van de arbeidersklasse of welke klasse ook, van de problemen welke onder de massa leven, te vervreemden; maar wanneer het iemand ernst is met zijn voornemen, de kloof tussen schrijver en publiek te helpen overbruggen, moet hij niet in de eerste plaats de kunstenaars willen dwingen de in hen levende gevoelens om te schakelen naar een „volks” of kollektief niveau. Wil men dichter en publiek nader tot elkaar brengen, dan staan hier verschillende wegen open, maar eerste vereiste is dan wel, dat men de bestaande leeshonger van het grote publiek in zodanige banen leidt, dat het oog krijgt voor de psychische nuanceringen, voor de individuele aandoeningen van den kunstenaar (van wien men als vanzelfsprekend mag vorderen, dat hij zich anno 1945 niet meer in zijn befaamde ivoren toren schuilhoudt!), welke aandoeningen immers waarlijk niet alleen in dezen kunstenaar leven, maar evenzeer, zij het vaak onbewust, in de individuen waaruit het volk of de massa nu eenmaal noodzakelijkerwijs is samengesteld. *De vraag naar een proletarische, christelijke of welke gemeenschapskunst ook, heeft geen enkele zin, zolang men niet den kunstenaar die vrijheid laat, waarop hij recht heeft: de geestelijk zuivere atmosfeer, waarin hij zich geheel aan zijn vorm kan wijden, om daardoor op de beste manier als kunstenaar werkzaam te zijn!*

Onder een regime van nazi-terreur was dit onmogelijk. Hopelijk zal het niet onmogelijk blijken in de maatschappij welke thans groeiende is, met volledige medewerking ook van de jonge schrijvers en dichters! Maar in zulk een maatschappij ruime men dan geen plaats in voor de starre kollektiviteitsdogmatiek, waarvan in het artikel, dat ik in het bovenstaande meende te moeten signaleren, zulke ondubbelzinnige staaltjes ten beste gegeven zijn!

A. Marja

ORGANISATIE VAN KUNSTMINNENDEN

Uit een artikel van den heer Willem Valk in dit blad blijkt, dat de Nederlandse kunstenaars doende zijn zich te verenigen in één grote federatie, waarin alle uitingen van kunst zijn vertegenwoordigd. Zij menen terecht op deze wijze — door samenwerking dus — de kunst het best te kunnen dienen en zo tot de opbouw van het Vaderland mede te werken.

Onmisbaar daarvoor is echter, dat zij in de gelegenheid worden gesteld hun kunst in zo ruim mogelijke kring te verspreiden en dit kan m. i. het best geschieden, wanneer naast de federatie van kunstenaars een organisatie van kunstminnenden wordt gesticht, zowel in landelijk, gewestelijk en lokaal opzicht als wat betreft de verschillende soorten van kunstuiting.

Tot nu toe was het in het algemeen zo, dat in elke plaats verenigingen bestonden, die de bevordering van een der takken van kunst voorstonden. Van samenwerking tussen de verschillende plaatsen en tussen de verschillende verenigingen was geen of nauwelijks sprake. Met alle waardering voor de bestuurders dier verenigingen, kan toch niet worden ontkend, dat hun werkzaamheden zich dikwijls beperkten tot een zeer kleine groep van belangstellenden. Pogingen om de kunst, die zij vertegenwoordigden, in het centrum van de belangstelling van de gehele bevolking te plaatsen, kwamen weinig voor. Toch is het voor een volk van het hoogste belang, dat de veredelende invloed der kunst zich tot alle kringen der maatschappij uitstrekt. Een organisatie als boven aangegeven zal dit mogelijk maken.

Bij haar opbouw kan een nuttig gebruik worden gemaakt van reeds bestaande landelijke en plaatselijke verenigingen. Er moet echter naar gestreefd worden, dat voor elke uiting van kunst slechts één vertegenwoordigend lichaam wordt gekozen, b.v. een voor de bouwkunst, de beeldende kunst, de filmkunst, de danskunst, de letterkunde, de muziek en de toneel- en voordrachtkunst. Er zullen dus offers op het altaar van de gemeenschap moeten worden gebracht. Verenigingen die zich noemen „Vrienden van . . .” worden overbodig en gaan op in het grotere verband; kunstkringen die voor hun leden voorstellingen organiseren, die deze even zeer en even goedkoop ook buiten die kunstkringen kunnen bijwonen, hebben geen zin meer. Toch zal de nieuwe organisatie er rekening mee moeten houden, dat een deel van het publiek slechts via deze kringen in schouwburg of concertzaal kwam.

Naast de Federatie van kunstminnaars komt dus een organisatie van kunstminnenden. Door de samenwerking van deze twee, die elk op haar gebied het gehele land en de kunst in al zijn uitingen omvatten, wordt de mogelijkheid geschapen aan de kunst een zo ruim mogelijke verspreiding te geven ten bate van de beoefenaren der kunst en van het grote publiek. Een enkel voorbeeld moge dit toelichten.

De afdelingen schilderkunst van beide organisaties kunnen een tentoonstelling organiseren van een bepaalde periode of een bepaalden schilder, die van plaats tot plaats trekt na overleg met de plaatselijke afdelingen; de kosten van emballage, encadrering, enz. worden door een dergelijke regeling relatief

veel lager; belangrijker is echter, dat dergelijke tentoonstellingen niet beperkt blijven tot een enkele plaats, maar dat een veel groter deel van het Nederlandse volk van de meesterwerken der schilderkunst zal kunnen genieten en dat den daarvoor in aanmerking komende levenden schilders de gelegenheid wordt gegeven aan hun werk ruimere bekendheid te geven.

Een ander voorbeeld illustreert het voordeel van de samenwerking der kunstuitingen. Men wil een bepaald tijdvak belichten, zoals dit in de kunst tot uiting komt. De verschillende kunstafdelingen organiseren dan in onderling overleg en elk op eigen gebied toneelvoorstellingen, muziekuitvoeringen, tentoonstellingen, lezingen, die alle inzicht verschaffen in de geest van het tijdperk in kwestie, zoals deze in de kunst naar voren kwam. Het publiek zal dan ook beseffen, dat de kunst zich weliswaar in verschillende vormen kan uiten, maar toch één ondeelbaar geheel is: takken aan één boom, vingers aan één hand.

Plannen voor een organisatie van kunstminnenden, een landelijke kunstkring dus, bestaan reeds. Het wil mij voorkomen, dat deze eerder voor verwezenlijking vatbaar zullen blijken, wanneer de overheid hierbij stimulerend optreedt, in de eerste plaats het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen. In de organisatie zelf zou het vertegenwoordigers kunnen benoemen, waardoor een samenwerking ontstaat tussen overheid, kunstenaars en kunstminnenden. De vereniging blijft natuurlijk autonoom, maar de overheid heeft door haar afgevaardigden een stem in het kapittel, terwijl omgekeerd het contact tussen het kunstminnende publiek en de regering op eenvoudige wijze tot stand komt. Hetzelfde geldt ook voor de plaatselijke afdelingen, waarvan het bestuur wordt samengesteld uit leden van de afdeling en vertegenwoordigers van het gemeentebestuur; de „Vereeniging tot Exploitatie van den Stadsschouwburg" te Groningen vormt hiervan een voorbeeld.

De overheid heeft zich in ons land niet altijd voldoende rekenschap gegeven van haar plicht ten opzichte van de kunst. Staatskunst wenst het Nederlandse volk zeer zeker niet, maar steun in moreel en financieel opzicht verwacht het wel van zijn bestuurders. Voor de nieuwe bewindsmannen ligt hier een prachtig arbeidsveld open.

De organisatie zal — vooral in landelijk opzicht — nog wel enige tijd op zich laten wachten, maar dat verhindert plaatselijke verenigingen niet reeds thans contact met elkaar te zoeken. In een vergadering van de door de Groninger Kring ingestelde kunstcommissie bleek, dat bij velen de drang naar samenwerking sterk op de voorgrond is gekomen. Aan twee harer leden werd opgedragen plannen voor Groningen nader uit te werken. Ook kwam daar nog een ander punt ter sprake, n.l. de huisvesting der schone kunsten in onze stad. Hierover misschien een volgende keer.

M. J. C. Büchli

ARCHITECTUUR DER TOEKOMST

Wij leven in een overgangperiode. De vraag wat, na de bezetting, de toekomst zal brengen kan hoogstens beantwoord worden door van onze verwachtingen te spreken. Onder de indruk van de in Europa zo juist beëindigde oorlog, hopen we in de eerste plaats dat de maatschappelijke verhoudingen dusdanig gewijzigd zullen worden, dat een herhaling onmogelijk wordt.

We hebben geleerd, dat leuzen als „Nooit meer oorlog" te abstract zijn om wezenlijke veranderingen te brengen.

In den mens voltrekt zich het proces waarin hij zich uit het dierlijke verheft tot een redelijk denkend wezen. Steeds meer betreft hij daarbij het natuurlijk gebeuren in z'n gedachtenkring. Tot eens die phase zal komen, waarin de wereldzaken in een klare verstandelijke sfeer geregeld zullen kunnen worden.

Wij willen dat, en daarom moeten wij nu bereid zijn om de belangrijkste maatschappelijke zaken te onttrekken aan de sfeer van willekeurig individueel handelen. Wij dienen daartoe onze persoonlijkheid tot op een dusdanig plan te ontwikkelen dat we ons thuis zullen voelen in een maatschappij waarin de hoogste levenswaarden zich zullen manifesteren naast straf georganiseerde arbeids en productiesystemen. In de eerste plaats bepaalt dus de kracht van onze persoonlijkheid in welke mate de noodzakelijke vernieuwing zal doorzetten.

De politieke en economische geschiedenis geeft aanwijzingen betreffende de oorzaken van de moderne wereldoorlogen. Wij kennen de strijd om de petroleum, de katoen, om kolen, om ijzer. De nationaal-socialistische ideologie werd met steun van de grootindustrie in het rijksdaggebouw uitgedragen. Ook daar werd koloniaal bezit als iets vanzelfsprekends in het politieke programma opgenomen. Daarnaast deed Hitler het recht van staking in de ban. Dit laatste gaf hem de steun van zowel binnen- als buitenlandse kapitaalgroepen.

Er waren echter andere krachten in Duitsland en wel bij hen die streden voor zelfbewuste Duitse mensen. Zelfbewust in hun strijd voor een wereld waarin de verdeling der grondstoffen een zaak zal zijn van een internationale volkerengemeenschap, waarin van koloniaal bezit geen sprake kan zijn. Deze Duitsers echter waren de eersten die in de concentratiekampen werden gebracht, waarin later de vrije denkers van heel Europa zouden sterven. Het goede deel van het Duitse volk werd door de wereldopinie gesteund, maar door de regeringen in de steek gelaten. Toen hadden we moeten beseffen dat het een algemeen menselijke plicht was om te helpen. Ten opzichte van dat deel hebben we veel goed te maken. Dit dienen vooral zij te bedenken, die de wereld willen helpen door alle mogelijkheden voor het Duitse volk in de toekomst te blokkeren. Wat zal voor Europa het woord Democratie voor inhoud krijgen indien ook voor den Duitser niet het recht zal bestaan zich in democratische zin in een volksgemeenschap te ontwikkelen?

De zin van de maatschappelijke ontwikkeling wijst naar een steeds nader contact der volkeren onderling. Onze communicatiemiddelen ontwikkelen zich steeds sterker en daarmee ook de middelen om te komen tot de goede wereldorganisatie, waarin de menselijke instincten zich steeds meer zullen moeten afwenden van het willekeurige spel in zaken die deze wereldstructuur bepalen. Die instincten liggen in ieder van ons. De kapitalist heeft ze sterker kunnen ontwikkelen op het gebied der geldpolitiek. De gemiddelde burger in z'n verlangen om zich omhoog te werken. Wij moeten samen sterk zijn tegen onze egoistische neigingen. Dat is de zin van de komende gemeenschapsorganisatie. Daartoe moet bij ieder van ons het verantwoordelijkheidsgevoel wakker worden om z'n taak te zoeken in een maatschappij, waarvan de overheid op een overzichtelijke wijze de problemen aan de orde dient te stellen; zo eenvoudig en overzichtelijk, dat deze problemen opgenomen kunnen worden in de simpele gedachtensfeer van elk gemiddeld individu. Slechts dan kunnen we een wezenlijke belangstelling verwachten die de bestaande uitgedroogde verhoudingen van werknemer en werkgever kan doorbreken. Eerst dan kunnen we de basis scheppen voor een volkscultuur. En hier raken we de problemen van architectuur en stedenbouw.

De architect en stedenbouwkundige dient de volle belangstelling te hebben voor die initiatieven, welke reeds vorm vonden onder de bewoners van buurt

en wijk. Nu betreft dit in hoofdzaak het inrichten en beheren van speeltuin en clubgebouw, maar dit kan ontwikkeld worden tot het brengen van toneel, dans en muziek. De leesclubs kunnen de kern vormen van wetenschappelijk streven, een kleine expositieruimte kan naast lekenkunst werken brengen van beroepskunstenaars. Dan is er het werk van school- en volkstuintjes, de sociale- en medische voorlichting, de film, het kleuterschooltje, de wasserij, een gelegenheid om eens met het hele gezin buitenshuis te gaan eten. Dit laatste is mogelijk door per buurt (ongeveer 2000 inwoners) een woongebouwtje te stichten voor alleen wonenden, die dan kunnen eten in genoemd restaurant. Dan zal er het religieuze leven zijn, dat ruimte vraagt voor bijeenkomsten. Al deze elementen kunnen per buurt en wijk dienen als stedenbouwkundige accenten voor een organische opbouw van zo'n buurt-wijk. Een dergelijk sociaal-cultureel centrum per buurt-wijk kan als het ware de stedenbouwkundige schaal eenheid vormen voor de moderne stadsuitbreidingen. Ook in Groningen heeft zich die buurtvorming reeds ontwikkeld; b.v. spreekt men van de Oranjebuurt, de Hoogte, Indische buurt, Roode dorp, Witte dorp enz. Het is slechts zaak om dit alles stedenbouwkundige vorm te geven in samenwerking met de toekomstige bewoners.

Het ontwikkelen en beheren van de eerder genoemde elementen kan geschieden door een verder ontwikkelde vorm van initiatief dan die der reeds aanwezige buurtverenigingen.

De vertegenwoordigers van de gezamenlijke buurtverenigingen zouden in een soort raad van volkscultuur contact kunnen hebben met de stedelijke overheid. Het is toch juist de algemene belangstelling die de nodige warmte kan geven, waarin zich de algemene problemen van maatschappij en kunst kunnen ontwikkelen en oplossen.

Het is een belangrijk middel om tot een waarachtig stedelijk gemeenschapsleven te komen, en het zal ons brengen tot vormen, die getuigen van eigentijdse opvattingen van 't woord „democratie” los van de oude verschrompelde partijensfeer van voor 1940. Het was mede om deze redenen dat in een vorig nummer van de Vrije Kunstenaar de gezamenlijke architecten der stad Groningen werden opgewekt zich tot studiekringen te verenigen en daardoor tot een gezamenlijke instelling te komen op de problemen van wederopbouw en stadsuitbreiding.

Wij hadden kunnen hopen dat een blad als het democratisch-socialistisch dagblad „Het vrije volk” zulke initiatieven zou steunen en de lezers zou opwekken zich te verdiepen in de mogelijkheid om uit hun midden deskundigen te kiezen die hun mening over het Groote Marktprobleem vorm kunnen geven. Is dat niet een directe aanleiding tot democratisch streven? Echter wordt de gezonde belangstelling der lezers afgereageerd met de dooddoener: „de zaak is in goede handen, de grond is onteigend, we kunnen vertrouwen hebben in dat wat de overheid doet”. Welnu, wij hebben dat vertrouwen niet en ook de burgerij der stad heeft dat niet. Dit laatste blijkt wel uit verschillende brieven die we ontvingen.

In de eerste plaats zijn alleen de opstallen der verwoeste gedeelten onteigend en niet de grond. In de tweede plaats hebben wij nu alle nog gespaard gebleven karakteristieke gevels in puin zien vallen. Waarom werd de gevel van de Heerensocieteit niet snel geschetst en gedemonteerd? Bij wie ligt de verantwoording voor het in elkaar vallen van deze gevel?

Het zijn alle symptomen die ons doen inzien dat de overheid, in 't bijzonder de technische dienst in z'n huidige samenstelling, niet doortrokken is van de sfeer van samenwerking die noodzakelijk is om tot een levendige eigentijdse instelling te komen op de problemen van onze tijd.

Het is aan de burgerij zelf, deze ontbrekende sfeer te scheppen. Het is

daarom verheugend dat eerdaags een algemene vergadering belegd zal worden waarin de architecten tot het vormen van studiekringen zullen overgaan, die zich zullen verdiepen in de algemene problemen van wederopbouw en uitleg van onze stad. Zij zullen periodiek hun resultaten openbaar maken zodat ieder belangstellende zich daarover kan uitspreken. De architecten willen niet langer blijven in gekunstelde afzondering. Zij moeten bereid zijn de openbare mening te onderzoeken.

Voor de jongeren dienen te beseffen dat Groningen bevrijd werd door Canadese soldaten, die hier kwamen om het fascisme neer te slaan zoals dat z'n vorm vond in Duitsland. Van ons verwachten zij dat wij voortgaan met die strijd, dat wij actief blijven en zuivering moeten opvatten in die zin dat alle reactionaire invloeden, die Hitler aan de macht hielpen, nu aan de kaak worden gesteld, doordat in een klare overzichtelijke sfeer alle problemen van economie en kunst aan de orde worden gesteld, en daardoor onttrokken aan de stoffige archiefmappen en de beklemmende autoritaire gedachtcirkel van 't privékantoor, waar slechts de slaaf mocht luisteren en geen zelfbewuste medewerker mocht spreken.

Wij jongeren in Nederland hebben nog niet aan de fronten behoeven te strijden, wij sneuvelden niet, wij kennen geen D-day. Wij kenden de bezetting. Wij kenden de lamme sfeer van voor 1940 en het onwaarachtig gekonkel van verpolitiekte leiders. Nu is aan ons de taak, frisse initiatieven te realiseren samen met allen, die ook deze drang in zich voelen.

En die drang tot samenwerking is aanwezig, maar moeilijk herkenbaar geworden in de „struggle for life" gedurende de bezetting, waarin elke openlijke manifestatie bestraft werd.

Maar laat ons één zijn in onze dadendrang. Laat ons die dadendrang herkennen als de klopp van het Al-gebeuren, waarvan wij als mens de taak hebben, steeds op elk ogenblik met denken en doen te getuigen. Onze verbondenheid met het heelal moet weer kenbaar worden in de komende maatschappij.

Wij willen een maatschappelijke organisatie waarin wij *samen* sterk zijn tegen persoonlijke instincten die willekeur, chaos, speculatie en oorlog brachten. Wij willen een orde die de vrije ontwikkeling van elken mens zal activeren. Voor *die* mensen en met deze gedachten moeten wij als vrije kunstenaars durven varen op de wereldzee. De koers zal bepaald worden door nieuwe bakens. Of deze rood zijn geschilderd, rood-wit-blauw of oranje, doet niets ter zake. Wij worden gericht door ons verlangen naar klaarheid en eenvoud in de zaken van maatschappelijk verkeer. Dat is de basis, dat is de weg. Vereenvoudiging en klaarheid, en voor de kunst de symbolen van liefde en waarheid. B.

SNIPPERS

IN MEMORIAM R. P. ROELFSEMA RZN.

De geheimzinnige spanning is gebroken, de zenuwslopende onrust van hoop en twijfel is omgeslagen in een wurgende zekerheid. Piet Roelfsema zal niet meer terugkeren.

Hoe weinigen weten wat hij deed voor de kunst en in 't bijzonder voor de toneelspelers! Zijn vriendschap met Van Dalsum bracht hem er toe ook voor deze illegale groep te werken. De toneelspelers hebben de spits af moeten bijten, zij waren het die zich het eerst hadden aan te sluiten bij de cultuurkamer en heel Nederland zag naar hun houding uit. Het was in het gastvrije huis van den heer Roelfsema dat de eerste draden van het

illegale werk der toneelspelers voor Groningen werden gesponnen. Later is dit uitgegroeid tot het centrale punt, waar veel steungelden samenvloeiden voor de alle kunsten omvattende steunregeling.

Duizenden guldens konden door zijn bemiddeling gestort worden in de Amsterdamse kas. De velen die regelmatig hun maandelijks bijdragen kregen wisten niet, wat deze stille werker voor hen deed en onder welke moeilijke omstandigheden dit werk soms geschiedde.

Hoe veel klandistiene toneel- en muziekavonden zijn er niet in den huize Roelfsema gegeven! Van Dalsum, Nel Knoop, Jo Sternheim en anderen traden er op, en niets was de Roelfsema's te veel om de avonden te doen slagen.

Wij zullen hem missen nu het kunstleven opnieuw moet worden opgebouwd. V.

AMENDE HONORABLE

De dichter Eddy Evenhuis verzocht ons het volgende te plaatsen: „In het „Vrij Nederlandsch Liedboek“, dat in 1944 illegaal verscheen, komt van mijn hand voor een „Ballade van het Gilde“, die in de eerste dagen na het oprichten van de cultuurkamer werd geschreven. Ik zond haar aan den heer A. A. M. Stols, als antwoord op zijn vraag of ik in verband met een op stapel staanden bundel genegen was als lid tot de cultuurkamer toe te treden.

Nu is in deze ballade een betreurenswaardige vergissing geslopen. Hein de Bruin wordt genoemd als een dergenen, die tot de cultuurkamer waren toegetreden. Dit gerucht, dat zeer hardnekkig was in Groningen, bleek later onjuist te zijn. Buiten mijn toedoen of medeweten werd niettemin de ballade, onveranderd, in het liedboek afgedrukt.

Ik betuig mijn groote spijt over het gebeurde en bied Hein de Bruin hierbij openlijk mijn verontschuldigingen aan. Eddy Evenhuis”.

PERSSTEMMEN OVER EEN TENTOONSTELLING.

N. a. v. de tentoonstelling van illegaal verschenen literatuur, die op 4 Juli j.l. in de Openbare Leeszaal te Groningen door den bibliothecaris, den heer Josef Cohen, werd geopend, schrijft het „Groninger Dagblad“ dd 7-7-45:

L.S.

In een bespreking tussen twee onzer redacteuren en de redactie van de landelijke „Vrije Kunstenaar“ is overeengekomen, dat onze Groningse editie als apart inlegvel in de landelijke uitgave zal blijven verschijnen. Aangezien de communicatiemiddelen nog niet schitterend zijn, hebben wij gemeend ook deze keer nog met een afzonderlijk nummer te moeten uitkomen. Men abonneert zich desgewenst echter op de gehele „Vrije Kunstenaar“, waartoe men het aan ommezijde afgedrukte formulier gelieve in te vullen.

Redactie „De Vrije Kunstenaar“.

„Wij gelooven, dat het bestuur aan de nagedachtenis van hen, die vielen, verplicht ware geweest, met uiterste zorg menschen te kiezen, die van deze expositie een representatieve en documentaire manifestatie konden maken. Dat dit thans is geschied en dagelijks nog geschiedt door den bibliothecaris, den heer Josef Cohen, is een fout, die nauwelijks is goed te maken. De heer Josef Cohen heeft in zijn rede, uitgesproken ter gelegenheid van de officiële opening op 4 Juli j.l. er blijk van gegeven, niet den juiste toon te kunnen vinden voor het op waardige en gepaste wijze herdenken van hen, die het offer van hun leven brachten. Voorts is het den aanwezigen duidelijk geworden, dat de heer Josef Cohen niet de aangewezen persoon is, om als promotor op te treden van de Nederlandsche letterkundigen, die ook in hun verzet den juiste toon wisten blijven te treffen. De wijze, waarop hij enkele gedichten heeft durven „uitschreeuwen“, is tot een aanfluiting geworden en heeft tot gevolg gehad, dat tal van aanwezigen, die bij dit deel van het ondergrondse verzet ten nauwste waren betrokken, zich hebben geërgerd over deze vertooning. Dat hij het grootste deel van het tentoongestelde eerst onlangs ter inzage heeft gekregen en dus onmogelijk leiding kan geven aan deze expositie, is laatstgenoemden volkomen duidelijk geworden“.

„De Waarheid“ dd 7—7—45 schrijft over deze aangelegenheid:

„Het is de ruimte, die mij belet alle blunders te signaleren: drukkers en uitgevers zijn volkomen naar willekeur door elkaar gehaspeld: boekjes, die bij een dorpsdrukker in Zeeland het licht zagen, zijn aan Werkman toegeschreven; auteursnamen of pseudoniemen worden, eveneens geheel willekeurig, genoemd of verzwegen; de indeling in groepen, met titels als „het verzet als verzetsfactor“(!) en de bijbehorende tekst werkt alleen maar komisch, — kortom op alle punten blijkt de auteur incapabel te zijn tot het samenstellen van een bibliografie als deze.

Ik zwijg nu maar over de wijze, waarop bij de officiële opening een aantal der geëxposeerde gedichten werd „voorgedragen“, welke declamatie talrijke bezoekers tot krampachtige lachbuien bracht. Ik zou over alles misschien beter kunnen zwijgen, ware het niet zozeer te betreuren, dat hier voor de zoveelste keer de kans verknood is, bij het publiek en bij de officiële instanties (burgemeester en wethouders waren aanwezig) een serieuze belangstelling te wekken voor de zaak der kunst, speciaal der literatuur. Een tijdig samengestelde commissie van deskundigen (en deze waren beschikbaar, dit was ook de heer Cohen bekend) had hier wonderen kunnen doen. Mochten de gegevens voor een volledige bibliografie hebben ontbroken, dan had men b.v., wanneer er toch papier beschikbaar was, een eenvoudig boekje in de plaats van deze „gids“ kunnen geven, met bijdragen speciaal van jonge, Groninger schrijvers. Iemand als Ton Lutz, die kortgeleden met succes een voordrachtprogramma van illegale poëzie in de schouwburg bracht, had gevraagd kunnen worden voor de voordracht bij de opening. Ongetwijfeld hadden dan de talrijke bezoekers op zijn minst de herinnering aan een instructieve middag mee naar huis genomen“.

Wij nemen deze persstemmen niet over om den heer Cohen onaangenaam te zijn, maar wel om er op te wijzen dat een grondige en deskundige voorbereiding in dergelijke zaken niet dringend genoeg kan worden geadviseerd. Men spiegele zich hieraan bij alle stappen die men neemt om het kunstleven weer opgang te brengen!

Red. D.V.K.

Redactie „DE VRIJE KUNSTENAAR“, Annastr. 7a, Groningen.

Ongetekende wenst genoteerd te worden voor abonnement(en) op „De Vrije Kunstenaar“, hij (zij) is wel (niet) lid van een der bij de Ned. Fed. van Beroepsverenigingen van Kunstenaars aangesloten kunstenaarsverenigingen, zodat de abonnementsprijs per giro te voldoen zal bedragen „ 3.60 („ 4.80) per jaar; bij inning te verhogen met „ 0.25 administratie- en incassokosten. Hij (zij) wenst het blad rechtstreeks te ontvangen.
via boekhandel

Ondertekening

Naam:

Straat enz.:

Woonplaats: